

החובה של אלוקים לעם ישראל

כאשר כל האומות מתקוממות נגד ישראל וסוגרים עליהם מכל כיוון, מופיע הקב"ה ומושיע את עם ישראל ללא עוזרים ושלוחים. כך אירע ביציאת מצרים, וכן יהיה בעזרת השם בימים אלו.

על מצוות פדיון הבן

ההפגנות בקמפוסים בארה"ב הולכות ומתפשטות כאש בשדה קוצים. היהודים בארצות הברית מרגישים קצת תחת מצור ומודאגים מהעתיד.

רבי שמלאי היה אחד מחכמי התלמוד שחי במאה השלישית לספירה. הוא היה אהוב על הציבור, נואם כשרוני ודרשן פופולרי. הוא ידוע בשל מאמריו המפורסמים. אחד מהם הוא: "דרש רבי שמלאי: תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחילתה גמילות חסדים דכתיב 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור, וילבישם', וסופה גמילות חסדים דכתיב 'ויקבור אותו בגיא'" (סוטה יד, א).

רבי שמלאי אומר שהתורה מתחילה בסיפור של גמ"ח של הקב"ה עם אדם וחוה שיצר עבורם בגדים. והסיפור האחרון בתורה הוא שהקב"ה בעצמו קבר את משה רבנו, גמילות חסדים עם החיים ועם המתים.

כולנו יודעים שישנם 613 מצוות מהם 248 מצוות עשה, ו-365 מצוות לא תעשה. "דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלשה מאות ושישים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתיים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם" (מכות כג, ב).

רבי שמלאי נתן סימנים שיהיה לנו קל לזכור את מנין מצוות עשה ומצוות לא תעשה. 365 ימים בשנה יזכירו לנו כמה מצוות לא-תעשה יש בתורה, ו-248 איברים שיש בגוף האדם הם כדי להזכיר לנו כמה מצוות עשה יש בתורה.

בסוף מסכת פסחים (קכא, ב) הגמרא מספרת שפעם רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן. פדיון הבן היא מצוה די נדירה משום שצריך לעמוד בהרבה תנאים כדי לקיים אותה. ראשית זה צריך להיות בן זכר, בנוסף הוא צריך להיות הילד הראשון של האם, ואם לפניו היה נפל (אחרי ארבעים יום של הריון) הוא לא נחשב בכור. שלישית, על הבן להיוולד בלידה טבעית ולא בניתוח קיסרי. רביעית המצווה חלה רק אם האב והאם הם ישראלים, אבל אם האב או האם הם בני כהנים או לווים הבכור אינו חייב בפדיון. כשהתינוק עונה לכל התנאים, אז מצווה על האב לפדות אותו מהכוהן בחמש סלעים, היום זה קצת יותר ממאה גרם כסף.

מכיוון שלידת בן בכור לפי כל התנאים הוא דבר נדיר, ואולי רק 15 אחוז מהאוכלוסייה זוכה לקיים את המצוה הזאת, לכן מקיימים אותה ברוב פאר והדר. את התינוק מלבישים בבגדי פאר והנשים מקשטות אותו בתכשיטי זהב שלהן. התינוק מובל על מגש כסף ומוגש לידי הכהן.

ואז האב מספר לכהן שאשתו ילדה לו בן זכר והוא מצווה לפדות אותו. הכהן שואל אותו "מה אתה מעדיף לתת לי [?] את בנד בכורך או לפדותו בעד חמש סלעים". האב משיב לכהן "אני חפץ לפדות אותו והנה הכסף".

ואז האב מברך ברכה כמו שמברכים על כל מצוה. כשם שאשה מדליקה נרות שבת היא מברכת "אשר קדשנו במצותיו וציוונו להדליק נר של שבת קודש", או שמברכים "על נטילת ידיים", כך גם בפדיון הבן האב מברך "אשר קדשנו במצותיו וציוונו על פדיון הבן".

רבי שמלאי נקלע פעם לפדיון הבן. כשראו שהגיע רב חשוב שאלו אותו שאלה הלכתית. הם אמרו: אנחנו יודעים שהאב מברך את הברכה על פדיון הבן, אבל יש ברכה נוספת שמברכים באותו אירוע, "שהחיינו", והשאלה היא מי מברך 'שהחיינו', אבי הבן או הכהן. האם הכהן שזוכה בחמש הסלעים והוא שמח בהם לכן הוא זה שמברך 'שהחיינו', או אבי הבן שמח שזכה לקיים מצוה נדירה כזאת. רבי שמלאי לא ידע להשיב והוא הלך לבית המדרש ושאל את השאלה הזאת. שם הכריעו שהאב מברך את שתי

הברכות, על פדיון הבן וגם 'שהחיינו'.

מי יברך 'שהחיינו' על הגאולה

בהתוועדות לכבוד יום הולדת השישים שלו (שיחות קודש תשכ"ב עמ' 374 ואילך) הרבי דיבר על הסיפור הזה מהתלמוד. בהמשך הדברים (כדרכו) הרבי 'תרגם' את הסיפור. הוא הסביר איך השאלה והתשובה הזאת בקשר לפדיון הבן רלוונטיים גם היום לכל יהודי.

הרבי אמר שמצוות פדיון הבן היא תוצאה מהסיפור של יציאת מצרים שאנו חוגגים בימים אלו. בפעם הראשונה שהקב"ה התגלה למשה בסנה הוא אמר לו: לך אל פרעה ותאמר לו: "כה אמר ה' בני בכורי ישראל^א שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך" (שמות ד, כב-כג).

כבר מיד בהתחלה הקב"ה הכריז על עמו ישראל כבנו בכורו, ואם פרעה ימאן לשלח אז הוא יעניש אותו במכת בכורות. ואכן זה מה שקרה בסופו של דבר. בליל פסח, כשעם ישראל ישב סגור בבתים, הקב"ה ירד לתוך מצרים והיכה כל בכור והוא 'פסח' על בתי ישראל, הוא הציל את הבכורים של בני ישראל, ובהמשך לזה באה מצות פדיון הבן.

וכמו שקראנו השבוע בפרשת בא, ביום יציאת מצרים הקב"ה אמר למשה "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא" (כא יג,ב). ובהמשך משה מצווה את עם ישראל שהמצווה הזאת נועדה לזכור את יציאת מצרים: "והיה כי ישאלך בנך מה זאת^ב ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים^ג על כן^ד וכל בכור בני אפדה" (יג, יא-טז).

המשיך הרבי ואמר מיוסד על דברי המדרש "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות", דהיינו, שכל מצוה שהקב"ה אומר לנו לעשות, הוא בעצמו עושה, אם כן, כמו שהוא מצוה אותנו לפדות את הבן הבכור הרי שגם עליו המצווה לפדות את הבן הבכור, את עם ישראל מהגלות.

ועל זה סובב הדיון בגמרא. זה ברור שהחובה היא על האב לברך את הברכה "על פדיון הבן", כי הוא חייב לפדות אותו. אותו דבר בקשר להקב"ה, החובה עליו לפדות אותנו מכל הצרות שלנו, השאלה היא מי יברך 'שהחיינו', האם הכהן או האב, דהיינו, האם הקב"ה בעצמו יעשה את זה או שישתמש על ידי שלוחים.

וכמו שביציאת מצרים אנו אומרים בהגדה של פסח "ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך, אני ולא שרף אני ולא שליח", דהיינו, ההבדל אם זה על ידי מלאך או על ידי הקב"ה בעצמו, זהו ברמת הניסים. אם זה מלאך אז זה יכול להיות נס המלוּבש בטבע שלא תמיד רואים את הנס, אבל במצרים מכת בכורות הייתה נס שלגמרי למעלה מדרך הטבע, ובשביל זה צריך את הקב"ה בעצמו, אותו דבר אומר הרבי, כשזה מגיע ליציאה מהגלות, כאן אין מקום לדרך הטבע כאן אנו זקוקים להקב"ה בעצמו.

כשכולם נגדנו, השם איתנו!

הרבי ציטט נבואה של הנביא ישעיהו (פרק סג, בתחילתו) אותה נבואה כתובה בצורה של שיחה בין העולם לבין הקב"ה. העולם שואל את הקב"ה: "מי זה בא מאדום, חמוץ בגדים מבצרה". אדום זה עשיו אדום וזה רומי. אדום אלו שונאי ישראל בכל הדורות. והנה לפתע הקב"ה מגיע עם בגדים אדומים מדם מבצרה שאז הייתה עיר הבירה של אלו שהחריבו את בית המקדש והם ממשיכים לתהות על כך, הרי הקב"ה בדרך כלל הולך עם לבושים נקיים, דהיינו, הוא מנהל את העולם בדרך כלל בחסד וברחמים. עונה על זה הקב"ה: "אני המדבר בצדקה רב להושיע", אני שעושה הכל בצדק ובמשפט בא להושיע את עם ישראל.

הם ממשיכים לשאול: "מדוע אדום ללבושך", למה בכזו דרך, למה הקב"ה כועס על אדום? ועל כך הקב"ה עונה: "ואביט ואין עוזר, ואשתומם ואין סומך". אני מביט לכל הצדדים ואין אף אחד שעוזר לבני בכורי ישראל, כולם נגדם, לכל אחד יש מה לומר נגד ישראל, ולכן הקב"ה בעצמו, לא על ידי כהן או שליח אלא הוא בעצמו באופן "שלמעלה מהשתלשלות לגמרי"

